पारिजातको अध्ययनपरम्परा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

कृष्णप्रसाद अधिकारी

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

२०६६

पारिजातको अध्ययनपरम्परा - कृष्णप्रसाद अधिकारी २०६६

उपप्रा गोविन्दप्रसाद शर्मा
शोधनिर्देशक

पारिजातको अध्ययनपरम्परा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय नेपाली केन्द्रीय
विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका
लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
कृष्णप्रसाद अधिकारी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
कीर्तिपुर
२०६६

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका छात्र श्री कृष्णप्रसाद अधिकारीले दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि मेरा निर्देशनमा पारिजातको अध्ययनपरम्परा भन्ने शोधकार्य सम्पन्न गरेकाले मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....
गोविन्दप्रसाद शर्मा
उपप्राध्यापक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि.कीर्तिपुर

मिति : २०६६/२/१७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत विश्वविद्यालय क्याम्पसका छात्र श्री कृष्णप्रसाद अधिकारीले त्रि.वि स्नातकोत्तर तह (एम.ए) मा नेपाली विषयको दसौँ पत्रको प्रयोजनका लागि गर्नुभएको **पारिजातको अध्ययनपरम्परा** नामक शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

१. विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदी ....

२. शोधनिर्देशक उपप्राध्यापक गोविन्दप्रसाद शर्मा ....

३. बाह्य परीक्षक सहप्रा.डा. पारसमणि भण्डारी ....

मिति : २०६६-२-२०

कृतज्ञताज्ञापन

शोधकार्य आफैंमा जटिल र गहन विषय हो । सैद्धान्तिक रूपमा यस सम्बन्धी ज्ञान हासिल गर्न जति सहज छ त्यो भन्दा धेरै कठिनाई यसको व्यवहारिक प्रयोगमा आउँदो रहेछ । तथापि विश्वविद्यालयको छत्रछायामा लिएको शोधसम्बन्धी सैद्धान्तिक ज्ञानको व्यावहारिक प्रयोग गर्ने क्रममा नेपाली केन्द्रीय विभागका आदरणीय गुरुहरूको सुझाउ तथा सहयोग नै मेरो मार्गदर्शन बन्नपुग्यो । जसको फलस्वरूप मैले यो शोधकार्यलाई सहज रूपमा पूर्ण गरेको छु । विभिन्न व्यक्तित्व र संघसंस्थाहरूका अमूल्य प्रेरणा सुझाउ र सहयोगले मेरा मनमा अदम्य उत्साह र जाँगर थपेको हुनाले यो गहन कार्य यस स्थितिमा पुगेको हो । त्यसैले म मेरा सहयोगी प्रेरक व्यक्ति तथा संघ संस्थाहरूप्रति सदैव ऋणी रहनेछु भन्दै आभार प्रकट गर्दछु । यस क्रममा अध्ययनलाई अनुसन्धानमूलक बनाउनु पर्छ भन्दै अनुसन्धान कार्यका लागि प्रेरित गर्दै शोधप्रस्ताव स्वीकृत गरिदिनु हुने नेपाली केन्द्रीय विभागका गुरुहरू तथा विभागीय प्रमुखप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । प्रस्तुत शोधपत्रको शीर्षक छनोटदखि शोधको सैद्धान्तिक पक्षको ज्ञान गराउँदै व्यावहारिक रूप प्रदान गर्ने क्रममा आफ्ना अमूल्य सहयोग सुझाउ र निर्देशन प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरुहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । म उहाँहरूको प्रेरणा सुझाउ, सहयोग र निर्देशनका लागि सदैव आभारी रहनेछु । यस क्रममा शोध निर्देशकको रूपमा रही आफ्नो व्यस्त समयका बीच पनि मलाई शोधकार्य गर्नका लागि आवश्यक निर्देशन प्रदान गर्नुहुने आदरणीय गुरु उप-प्राध्यापक गोविन्दप्रसाद शर्माप्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । यसरी नै मलाई उच्च शिक्षा अध्ययनका यस चरणसम्म ल्याइपुऱ्याउन अतुलनीय भूमिका निर्वाह गर्नुहुन मेरा पूज्य माता-पिताप्रति म कृतज्ञ छु ।

शोधकार्यकै सिलसिलामा सामग्री सङ्कलनमा सहयोग गर्ने मेरा सहयात्री मित्रहरूप्रति आभार प्रकट गर्दछु । सामग्री सङ्कलनकै क्रममा अमूल्य सहयोग पुऱ्याउने त्रि.वि.वि. केन्द्रीय पुस्तकालयप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधकार्यलाई शुद्धसँग टङ्कन गरी सहयोग गर्नुहुने 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरप्रति धन्यवाद टक्र्याउनु मेरो परम कर्तव्य ठानेको छु । त्यसैगरी शोधकार्य लेखनका क्रममा मलाई सहयोग गर्नुहुने अन्य मित्रहरूप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा आवश्यक मूल्याङ्कनका निम्ति नेपाली केन्द्रीय विभाग त्रि.वि. कीर्तिपुरको शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति समक्ष यो शोधपत्र प्रस्तुत गर्दछु ।

....

कृष्णप्रसाद अधिकारी
नेपाली केन्द्रीय विभाग
विश्वविद्यालय क्याम्पस
त्रि.वि., कीर्तिपुर, काठमाडौं

मिति : २०६६/०२/

विषयसूची

पृष्ठ

पहिलो परिच्छेद

शोधपरिचय 1-6

१.१ शोधशीर्षक 1

१.२ शोधकार्यको प्रयोजन 1

१.३ विषयपरिचय 1

१.४ समस्याकथन 2

१.५ शोधकार्यका उद्देश्य 2

१.६ पूर्वकार्यको समीक्षा 3

१.७ अध्ययनको औचित्य र महत्त्व 5

१.८ शोधकार्यको सीमाङ्कन 6

१.९ सामग्री सङ्कलन र शोधविधि 6

१.१० शोधकार्यको रूपरेखा 6

दोस्रो परिच्छेद

पारिजातको चिनारी 7-26

२.१ पारिजातको चिनारी 7

२.१.१ जन्म 7

२.१.२ शिक्षा 9

२.१.३ नेपाल आगमन र आजीविका 10

२.१.४ भ्रमण, रुचि र स्वभाव 10

२.२ पारिजातको व्यक्तित्व 11

२.२.१ शारीरिक व्यक्तित्व 11

२.२.२ राजनीतिक व्यक्तित्व 12

२.२.३ सामाजिक व्यक्तित्व 13

२.३ साहित्यकार पारिजात 14

२.३.१ साहित्यिक प्रेरणा र प्रभाव 14

२.३.२ कवि पारिजात 16

२.३.३ कथाकार पारिजात 17

२.३.४ उपन्यासकार पारिजात 19

२.३.५ निबन्धकार पारिजात 22
२.३.६ नाटककार पारिजात 23
२.४ पुरस्कार र सम्मान 23
२.४.१ पारिजातका प्रकाशित पुस्तकाकार कृतिहरू 24
२.५ निष्कर्ष 25
तेस्रो परिच्छेद
पारिजातका अध्ययनपरम्पराको सर्वेक्षण 27-95
३.१ पृष्ठभूमि 27
३.२ पारिजातका अध्ययनपरम्पराको कालक्रमिक सर्वेक्षण 28
३.२.१ खालिङ 28
३.२.२ धनुषचन्द्र गौतम 31
३.२.३ पुरुषोत्तम बस्नेत 33
३.२.४ हरिहरराज जोशी 34
३.२.५ माधव ओम श्रेष्ठ 35
३.२.६ शङ्कर लामिछाने 38
३.२.७ ताना शर्मा 41
३.२.८ क.दी. 46
३.२.९ पारिजात 47
३.२.१० कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान 48
३.२.११ प्रदीप गिरी 51
३.२.१२ शक्ति लम्साल 55
३.२.१३ गोविन्द भट्ट 59
३.२.१४ उत्तर कुँवर 62
३.२.१५ श्रीमती रोहिणी शाह 64
३.२.१६ चूडामणि बन्धु 65
३.२.१७ पारिजातको व्यक्तिगत फाइलबाट 66
३.२.१८ ईश्वर बराल 67
३.२.१९ बासु रिमाल 'यात्री' 75
३.२.२० मञ्जुल राल्फा 81
३.२.२१ ईश्वर बल्लभ 82
३.२.२२ वासुदेव त्रिपाठी 83

३.२.२३ ठाकुरप्रसाद पराजुली 84
३.२.२४ कृष्ण कोइराला 86
३.२.२५ पुष्कर ‘पथिक’ 87
३.२.२६ इन्द्रबहादुर राई 88
३.२.२७ डी.पी. अधिकारी 91
३.२.२८ एक पाठक 93
३.२.२९ खिलबहादुर भावुक 93
३.२.३० खेम कोइराला ‘बन्धु’ 94
३.३ निष्कर्ष 95
चौथो परिच्छेद
पारिजातको अध्ययनपरम्पराको मुल्याङ्कन 96-109
४.१ पारिजातको अध्ययन परम्परामा उनको जीवनीको अध्ययन 96
४.२ पारिजातको अध्ययनपरम्परामा उनको विविध व्यक्तित्वको अध्ययन 98
४.३ पारिजातको अध्ययनपरम्परामा उनको कृतित्वको अध्ययन 100
४.४ पारिजातको अध्ययनपरम्परामा विविध अध्ययन 104
४.५ निष्कर्ष 107
पाँचौ परिच्छेद
उपसंहार 110-116
सन्दर्भसामग्रीसूची 117-121